

УДК 37.013.2

НАТАЛІЯ ПАСІЧНИК, асистент
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

СИМІЛЯТИВНА СПОЛУЧУВАНІСТЬ ТЕРМІНІВ, ЩО ПОЗНАЧАЮТЬ МІСЦЕ, ЧАС ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

У статті подається аналіз симілятивної сполучуваності дидактичних термінів, що позначають місце, час та технології навчального процесу в дидактичному тексті.

Ключові слова: дидактика, дидактичний термін, симілятивна лексична сполучуваність.

The article presents analysis of the English didactic similar valency of terms that define place, time and didactic technologies of educational process.

Key words: didactic, didactic term, similar lexical valency.

Метою нашої статті є аналіз симілятивної сполучуваності терміна у дидактичному тексті. Новизна висловленої проблеми зумовлена недостатністю ґрунтовних досліджень дидактичного фахового тексту та актуальністю використання нових лінгвістичних методик для аналізу спеціальної лексики. Аналіз симілятивної сполучуваності сьогодні є особливо актуальним, оскільки дозволяє глибше проаналізувати семантичну структуру лексичних одиниць і тим самим ґрунтовніше дослідити смислові зв'язки між конститuantами однієї терміносистеми.

Одним із способів розкриття семантики терміноодиниці є аналіз її функціонування у тексті, яке відіграє важливу роль та допомагає глибше проникнути у семантичну структуру. На думку М. Кочергана, між значенням терміна і його сполучуваністю (синтагматикою), як формальним виявом змісту, існує двобічна залежність. Семантикою терміна зумовлюються його сполучувальні (кореляційні) потенції, а сполучуваність є транспонентом значення терміна, тому розширення чи звуження сполучуваності завжди сигналізують про зрушення у семантиці терміносистеми. Кореляція між значенням і його сполучуваністю уможливує вивчення синонімії й антонімії, встановлення синонімічних відношень та антонімічних опозицій тощо [1, с. 158].

Дієслівна сполучуваність (Vv) дидактичних термінів на позначення місця навчального процесу передається терміносполученнями зі значенням володіти, починати/закінчувати, розміщуватися, здобувати освіту/навчатися, представляти, зосереджувати, забезпечувати, продукувати, створювати, демонструвати, відвідувати, заповнювати, співпрацювати, мати тенденцію: school offers better opportunities, schools have wireless Internet access, Cambridge is situated, elementary school is visited, modern school set in Sydney, Kaplan Aspect's schools welcome students, our school is housed, college has a scenic location, university offers good opportunities.

Візьмімо, для прикладу, уривок: Oxford University will not use the A* grade when making offers for entry in 2011 or for deferred entry in 2012. Providing that any specific subject requirements have been met, all A-levels are approved for admissions purposes, with the exception of General Studies. Oxford University does not require its candidates to disclose information on unit grades but a candidate may choose to include this in their UCAS application. Conditional offers are usually made on the basis of final grades alone [2, с. 21].

Лексема use має значення використовувати, тоді як у сполученні Oxford University will not use the A* grade активізується сема вживати у процесі навчання. Простежуємо процес посилення термінологізації лексичних одиниць завдяки їх функціонуванню у спеціальному тексті та активізації зазначених сем.

Дієслова зі значенням досліджувати, експериментувати, отримувати ступінь сполучаються з *college* та *university*, оскільки дані терміни марковані семами дослідницька діяльність та здобування наукового ступеня. Наприклад, *college gives you opportunity to get degree, university provides with Bachelor and Master diploma*. Наприклад: *Kaplan Aspect's schools welcome students from all countries* (Школа Kaplan Aspect запрошує студентів з усіх країн) [4, с.53]. *Our new Portland school is housed in a modern downtown building within short distance of shops, restaurants, cinemas, theatres and museums* (Наша нова школа в Портленді розміщена у сучасній будівлі недалеко від крамниць, ресторанів, кінотеатрів, театрів та музеїв) [4, с.78]. *The Institute offers a variety of advanced level courses, seminars and workshops in research design, quantitative and qualitative methods for PhD students* (Інститут пропонує багато курсів, семінарів та практичних занять вищого рівня з дослідницького дизайну, кількісних та якісних методів для докторантів) [5, с.94].

Дієслівна сполучуваність (Vv) дидактичних термінів, які позначають час навчання, виражена дієсловами зі значеннями чекати, володіти, проводити, починати/закінчувати, навчатися/відпочивати. Усі дидактичні терміни групи сполучаються з дієсловами на позначення дій: чекати, володіти, проводити, починати/закінчувати, навчатися: *study the whole semester, have rest during holidays, travel during vacations, learn during Lent term, to start term, to finish semester, to wait for Long Vacations, to spend winter term*. This subject is studied during the whole semester (Цей предмет вивчається впродовж цілого семестру) [5, с.167]. Then they finish the first semester and have vacations (Потім вони закінчують перший семестр і мають канікули) [4, с.9].

Візьмімо, для прикладу, уривок з тексту: *College students who attend a college in another state should spend summer vacation in their hometown with their family and friends. When you're in college, you rarely have time to go home and visit these people. This summer, take the time and go home* [3, с. 17].

Лексема *attend* має значення відвідувати, тоді як у сполученні *college students who attend* активізується сема бути студентом навчального закладу. Простежуємо процес посилення термінологізації лексичних одиниць завдяки їх функціонуванню у спеціальному тексті та активізації зазначених сем.

Дієслівна сполучуваність (Vv) термінів, які позначають дидактичні технології, виражена сполученнями, що передають смисл дій: вивчати, володіти, контролювати, відбуватися, захистити/здати, інформувати, мати спеціалізацію, контролювати: *subject studies, course involves, programme informs, tests take place, exam should control, test is passed, the results of examination control*.

Наведемо, для прикладу, уривок: *This course introduces the basic principles and analytical tools of economics for business analysis. It discusses how the market operates, how business strategies are determined, and how optimal decisions are made on product, price and organization. The course covers demand and supply analysis, production and cost analysis, market power, pricing, optimal operating decisions under different market structures, basic game theory, firm organization and incentive mechanisms, and government policy* [2, с. 23].

Лексема *introduce* має значення представити, тоді як у сполученні *course introduces* активізується сема пропонувати знання, інформацію. Простежуємо процес посилення термінологізації лексичних одиниць завдяки їх функціонуванню у спеціальному тексті та активізації зазначених сем.

Усі дидактичні терміни, крім *mark, grade, score*, сполучаються з дієсловами, які мають значення вивчати, володіти, контролювати, відбуватися, захистити/здати, інформувати, мати спеціалізацію, контролювати: *Msc programme focuses on, test controls, the compulsory course is examined by, the programme is based, course can be taken, the test will present special difficulties, subject informs, exams can control students' abilities, examinations take place. Option courses typically involve a combination of lectures and seminars* (Додаткові курси зазвичай містять комбінацію з лекцій та семінарів) [5, с.190]. *The Programme is based in the Department of Philosophy, Logic and Science Method* (Програма складається з відділу філософії, логіки та методології) [5, с.198].

Аналіз наведених прикладів дієслівної симілятивної сполучуваності дидактичних термінів показав, що велику роль відіграє маркованість, яка уможливорює сполучуваність термінів у тексті з окремими лексичними одиницями, а також вид тексту, в якому функціонує англomовна дидактична термінологіка.

Розглянемо модель "Dt + N/P". Іменникова сполучуваність (Nv) виражена словосполученнями, у складі яких присутні іменники зі значеннями назви навчального закладу, виду навчання. Усі терміни групи сполучаються з іменниками, які позначають назви навчального закладу та види навчання, оскільки вони володіють універсальним для дидактичних термінів семантичним змістом. Сполучення з іменниками, які позначають дослідницьку діяльність, притаманне термінам *col-*

lege та university, завдяки семі наукова діяльність: Cambridge university, the London School of Economics and Political Science, Edinburgh Kaplan School, New York university, full-time college. The London School of Economics and Political Science is one of the world's leading social science institutions (Лондонська школа економіки та політичної науки – один з провідних соціальних наукових закладів) [5, с.10]. New York university offers many possibilities for study (Нью Йоркський університет пропонує багато можливостей для навчання) [4, с.10].

У підтвердження сказаного наведемо уривок з тексту: Oxford's 38 colleges and 6 Permanent Private Halls are both an integral part of the collegiate university and also independent, self-governing academic communities. The Conference of Colleges is where they come together to deal with matters of shared interest and common purpose. The Conference, and its sub-committees, have two main functions. Firstly, it enables colleges to act collectively on issues that matter to them. This may range from sharing information and good practice, to acting together to procure expert advice or services [2, с. 28].

Зазначимо, що іменникова сполучуваність (Nv) термінів, які позначають дидактичні технології, виражена терміносполученнями, що мають значення назви предмета чи навчального курсу, мети та об'єкта, структури, місця навчання, фази навчання, системи навчання/оцінювання, виду навчального завдання. Така сполучуваність притаманна всім дидактичним термінам групи, окрім grade, mark, score: Msc Russian and Postsoviet studies programme, the LLM programme, Msc Human Geographie programme, Economic Change in Global History course, exam preparation, msc housing programme, LSE test, University of Toronto programme, Test of English as a Foreign Language. University of Toronto programme includes a lot of seminars and practical activities (Програма університету в Торонто містить багато семінарів та практичних занять) [5, с.181]. Economic Change in Global History course is designed to be understandable by, and stimulating for both groups (Курс з економічних змін у світовій історії створений, щоб бути зрозумілим та стимулювати до розвитку обидві групи) [5, с.97].

Для прикладу: On our English Literature distance learning course you will have a chance to read and write about English Literature from the Middle Ages to the 20th century. All the best-known and best-loved writers are included, such as Chaucer, Shakespeare, Swift, Boswell, The Romantic Poets, Jane Austen, and Dickens as well as others usually known only to those who study the subject at university. The course consists of nine lessons which progress chronologically through the periods of English Literature [3, с. 28].

Як бачимо, лексема distance має значення відстань, тоді як у сполученні English Literature distance learning активізуються периферійні смисли дистанційний, поштою, утворюючи дидактичний термін.

Числівникова сполучуваність (Nm_v) дидактичних термінів, які позначають час навчання, виражена терміносполученнями, що передають смисл числівників з порядковим та кількісним значеннями: first semester, second term, two terms. Students study Political Economy during first semester (Студенти вивчають політичну економіку впродовж першого семестру) [4, с.22]. The first two semesters were very interesting in New York university (Перші два семестри у Нью-Йоркському університеті були дуже цікавими) [4, с.15].

Так, для прикладу: The first few semesters are an excellent opportunity to be adventurous and request courses that arouse intellectual curiosity. It is also wise to keep potential major interests in mind, but not be limited to a single potential field of study. Browse the list of entry courses to majors recommended by the College's departments and programs. And the Course Search and Mock Schedules screens on Penn InTouch can help you search for courses using a variety of criteria [3]. Лексема first має значення перший, тоді як у сполученні the first few semesters активізується сема час навчання. Простежуємо процес послаблення термінологізації лексичних одиниць завдяки їх функціонуванню у неспеціальному тексті.

Підсумовуючи зазначене вище, можемо стверджувати, що симілятивна лексична сполучуваність відіграє важливу роль у семантичній діагностиці англомовної дидактичної терміносистеми та служить одним із способів розкриття семантики окремої термінологічної одиниці. Семна структура англомовного дидактичного терміна виявляє вплив на його сполучуваність з іншими лексемами у спеціальному тексті та вказує на взаємозалежність терміна і контексту. Проаналізувавши симілятивну лексичну сполучуваність дидактичних термінів, простежуємо наявний різний ступінь детермінологізації та транстермінологізації англомовних дидактичних термінів у спеціальних текстах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кочерган М. П. Слово і контекст (лексична сполучуваність і значення слова) / М. П. Кочерган. – Львів : Вища школа, вид-во при ЛНУ, 1980. – 184 с.
2. Master of Science in Foreign Services Program. Edmund A. Walsh School of Foreign Services Georgetown University Washington, DC 20057-1028 / [editors: MSFS Staff and Student Assistants]. – 2003. - 52 p.
3. The Graduate School Prospectus. – L. : LSE. - 2003. - 240 p. – (For entry in the year 2004. The London School of Economics and Political Science / Press and Information Office).
4. Kaplan Aspect, Study English Worldwide, 2009. - 94 p.
5. Ellis Rod. The Study of Second Language Acquisition / Rod Ellis. – O. : Oxford University Press, 1996. - 814 p.